

Alfred Stawaritsch

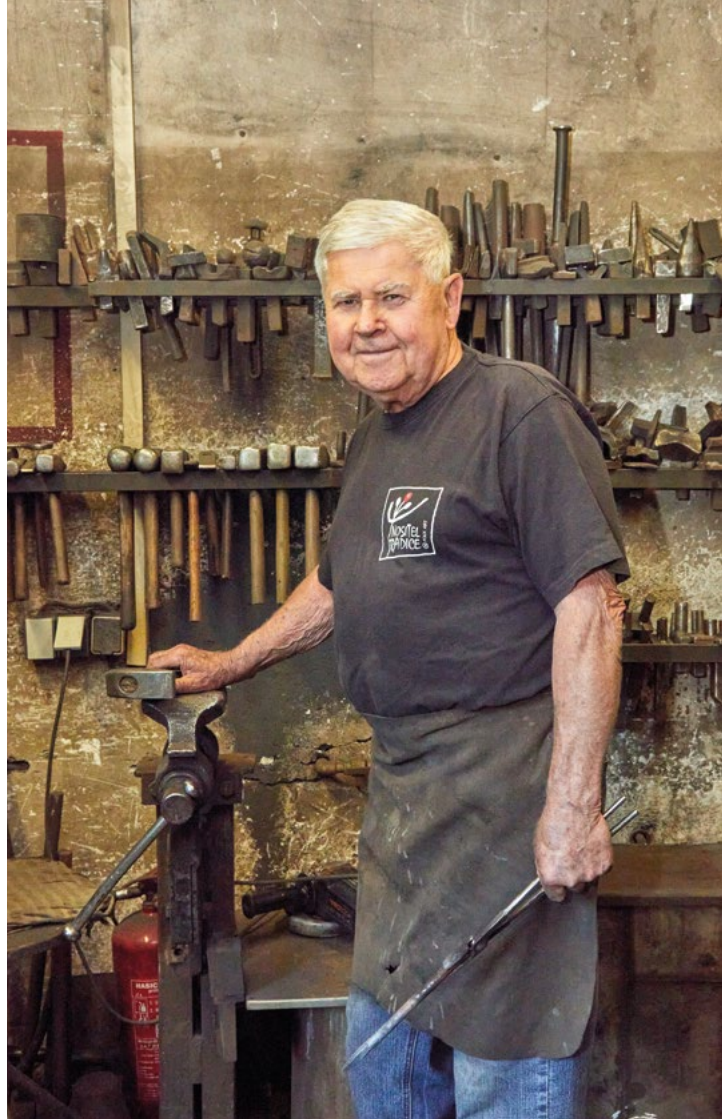
/ tradiční kovářství

Přítmi kovárny, oheň, žhavé železo a úder kladiva – to byly vjemy, které upoutaly Alfreda Stawaritsche (* 1942), když jako chlapec sledoval svého strýce při práci. V kovárně, děděné z generace na generaci, vyráběl strýc, Bohumír Kratochvíl z Hradečné, zemědělské nářadí, stavební kování, okování vozů a obstarával i podkování koní.

Alfred Stawaritsch se vydal ve strýcových stopách a vyučil se kovářem. Většinu profesní dráhy pracoval v Sigmě Lutín, kde zaškoloval učně. V roce 1989 si splnil svůj sen a zřídil si vlastní kovárnu, ve které koval až do svých sedmdesáti pěti let po boku se svými dvěma syny, kteří pokračují v řemesle se zaměřením na umělecké kovářství dodnes.

Jako jeden z mála kovářů ovládá pan Alfred techniku okování loukoťových kol a dokáže také vyrobit a opravit rozličné kované součásti vozů. On i jeho synové spolupracovali na obnově desítek kočárů a vozů s Václavem Obrem, tvůrcem *Muzea historických kočárů* v Čechách pod Kosířem. Názorné ukázky jejich zručnosti můžete vidět spolu s mnohými dalšími řemesly na populární akci Josefkol, pořádané v zámeckém parku v Čechách pod Kosířem.

Pan Alfred běžně koval a opravoval zemědělské a tesařské nářadí (motyky, sekery, dláta, pořezy, hřeby...), ale realizoval i velké projekty. Mezi ty nejnáročnější řadí opravu barokní brány u kostela v Kostelci na Hané: „*Ta brána pochází z roku 1747 a když jsme*

ji před desíti lety opravovali, byla v naprosto dezolátním stavu, takže jsme museli značnou část úplně nahradit."

Kromě Josefkolu se otec se syny účastní řady domácích i zahraničních kovářských setkání: na hradě Helfštýně, na zámku v Brtnici, v Dunajské Lužné na Slovensku nebo dnů tradičního a uměleckého kovářství v rakouském Ybbsitzu. Na řadě z těchto akcí byl pan Alfred poctěn za předvedené dílo či ukázkovou práci cenou nebo čestným uznáním. Ocenění převzal též z rukou ministra kultury České republiky, když mu byl v roce 2010 udělen titul *Nositel tradice lidových řemesel*.

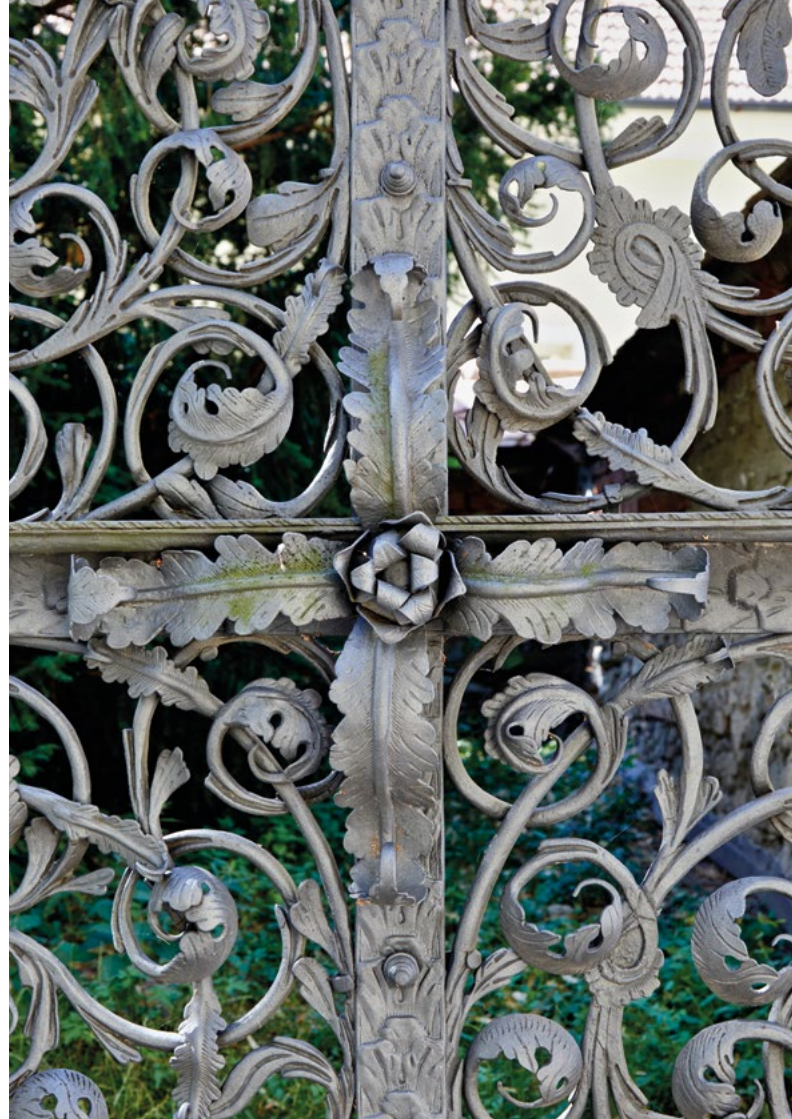
/titulní foto/

Alfred Stawaritsch si založením vlastní kovářské dílny splnil svůj letitý sen. · Foto P. Rozsival.

Detail zachráněné barokní brány u kostela sv. Jakuba Staršího v Kostelci na Hané. · Foto P. Rozsival.

Kontakt:

Sportovní 652
798 41 Kostelec na Hané
+420 724 516 071
stawaritsch.i@seznam.cz
www.stawaritsch.cz

Jarmila Vítoslavská

/ hanácké lidové kroje a výšivky

2

Jarmila Vítoslavská (* 1953) se již více jak padesát let usilovně věnuje záchraně a obnově hanáckého kroje. Zakládá si na detailním studiu pramenů a precizním ručním provedení: *„Každá dědinka na Hané má svá přesná specifika – drobné rozdíly ve výšivce či mašli, její barvě, střihu rukávu... To vše patří ke kompletní harmonii dědictví naší Hané.“*

Paní Jarmilu zaslvětila do tajů hanácké výšivky babička, která si vyšíváním přivydělávala, když sloužila ve Vídni. Po první světové válce se s manželem přestěhovala do Troubek, kde brzy přijala za svou tradiční hanáckou výšivku a zde také naučila vyšívat i svou vnučku Jarmilu.

Koncem 60. let se paní Jarmila v Troubkách zapojila do znovuoobnoveného folklórního souboru *Hanáč*, kde největší zalíbení našla v úpravě dochovaných hanáckých lidových krojů. V pouhých dvaceti letech dokázala ušít hanáckou kordulku a posléze i svůj první kompletní hanácký kroj.

Práce paní Jarmily si získala širokého uznání. Procestovala značnou část Evropy, navštívila Ameriku i Argentinu. Reprezentovala Českou republiku na světové výstavě *EXPO 2010* v Číně. V roce 2013 jí byl udělen titul *Nositel tradice lidových řemesel* a za výjimečný počín v oblasti tradiční lidové kultury byla též oceněna Olomouckým krajem.

Paní Jarmila dokáže ušít kompletní sváteční i všední ženský,

mužský i dětský hanácký kroj, a to včetně veškerých doplňků. Při své řemeslné práci důsledně vychází z podrobného studia starších hanáckých krojů, návštěv muzejních depozitářů a z odborné literatury.

Ušití celého kompletu je časově i finančně velice nákladné. Především ruční vyšívání je velmi pracné, ale jeho autenticitu a jedinečnost nelze u krojů ničím nahradit. Mezi nejsložitější oděvní součástky patří tzv. fěrtůšek, složité vyšívání zástěra, jejíž výroba trvá až 900 hodin. Náročný je již první krok, kdy se musí vzor překreslit na látku. Toto mistrně ovládal manžel paní Jarmily.

Pro hanáckou výšivku obecně je typická technika mřížkování či prolamování. Samotné ornamenty jsou specifické dle lokality. Například pro Troubky jsou typické slunečnice, makovice a jablíčka. Zvolená barevnost navíc určuje míru archaičnosti výšivky. Mezi starší se řadí bílá, jemně krémová a černá výšivka. Žlutá barva naopak odkazuje na mladší původ výšivky.

/titulní foto/

Jarmila Vítoslavská své vyšívání podkládá studiem archivních pramenů a muzejních dokladů. · Foto S. Pracná.

Bohatě vyšívání šatka z jemného plátna vázaná přes čepce je jednou z mnoha tradičních forem úpravy hlavy. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Nová čtvrť 526/33

751 02 Troubky

+420 603 582 244

VitoslavskaJ@seznam.cz

www.hanacke-kroje.cz

Miloslava Zatloukalová 3

/ pletení z lýka a ze slámy

Miloslava Zatloukalová (* 1959) je vzorovým příkladem čínorodosti a podnikavosti. Dílna, která je zvenku obsypaná květy, je uvnitř plná ručně vyráběných slaměných ozdob, ošatek, kabelek a sotůrků. Její precizní práci s respektem pro tradiční postupy ocenilo již v roce 2006 Ministerstvo kultury titulem *Nositel tradice lidových řemesel*.

Pro severní část Drahanské vrchoviny bývalo pletení ze slámy typické jako forma podomácké výroby. Hlavními středisky byly Brodek u Konice a Lipová, kde fungovala dílna *Ústředí lidové umělecké výroby*, pro kterou pracovala také maminka Miloslavy Zatloukalové. Paní Miloslava pokračuje v jejích šlépějích, i když jako malou holku ji tato práce vůbec nebavila. Stačilo pár let, aby se vše otočilo a založila si vlastní firmu.

Během své praxe rozšířila původní sortiment výrobků i konkrétních vzorů a dnes kromě slámy plete také z rafiového lýka, zdobí velikonoční kraslice, tká hadrové koberečky a váže věnce ze sušených květin.

K pletení ze slámy se používá žito, které má dlouhou tzv. kláskovou slámu (úsek mezi kolínkem a kláskem). Obilí se musí sklízet ručně – partner seče, paní Miloslava a její dcera obilí odebírají a svazují do snopů. Z pole se pak fůra obilí odveze na dvůr, kde se musí sláma zbavit nečistot. Nakonec následuje třídění stébel a řezání od kolínka ke kolínku na silné, střední a jemné části. „Přes léto se nezastavíme. Je to nejnáročnější část roku. Přitom

Žito, které se pěstuje dnes, se s tím, co bylo dřív, nemůže rovnat. Dřív byla sláma vyšší než člověk, zato dnes mi sahá jen do pasu – vše se dělá kvůli výnosu obilí."

Stébla se musí před pletením navlhčit, aby se nelámala. Jedním ze základních tvarů je tvar hrušky – dutý prostorový pletenec z pěti či šesti stébel. Pro udržení tvaru se ze začátku používá forma, která se později odstraní a dál se plete z ruky. Slaměné řetězy se připravují na tkalcovském stavu.

Na výrobě, prodeji i propagaci se spolu s paní Miloslavou podílí dcera Veronika. Společně jezdí na nejrůznější akce, kde pletení názorně předvádějí. Jejich výrobky si můžete nakoupit u stánku, přes e-shop, v obchůdku přímo v Brodce u Konice nebo v muzeích a prodejnách s dárkovými předměty.

/titulní foto/

Miloslava Zatloukalová je ve své dílně obklopená nejen výrobky ze slámy, ale také kraslicemi a věnci. · Foto P. Rozsívál.

Na výrobu vánočních ozdob, ošatek či sotůrků používá paní Zatloukalová vlastnoručně sklizenou a zpracovanou žitnou slámu. · Foto P. Rozsívál.

Kontakt:

Brodek u Konice 158
798 46 Brodek u Konice
+420 732 401 787
info@slaskoukremeslu.cz
www.slaskoukremeslu.cz

Jaroslav Lakomý

/ pokrývačství tradičními krytinami

4

Ve svých patnácti letech pokrýl Jaroslav Lakomý (* 1951) šindelem svůj první kostel a od té doby realizoval přes dvě stě střech památkově chráněných objektů na území celého Olomouckého kraje. Pracuje výhradně s šindelem a břidlicí, které bývaly pro oblast Šumperska a Jesenicka typické ještě na počátku 20. století.

Pan Jaroslav klade ve své profesi maximální důraz na kvalitu materiálu a tradiční technologické postupy, za což byl také po zásluze odměněn titulem *Nositel tradice lidových řemesel*. Kromě množství kostelů opakovaně pokrýval střechy zámku ve Velkých Losinách, pracoval též na zámku v Úsově a mimo jiné i na střechě katedrály sv. Víta.

Pokrývačské řemeslo má v rodině Lakomých kontinuální tradici napříč pěti generacemi. Pana Jaroslava zaučil dědeček Josef, ale střechy pokrýval i jeho tatínek. Nyní v řemesle pokračuje jeho syn Jaroslav ml. a také vnuk. Střechy opravují kompletně, tedy od dřevěných krovů přes střešní pláště všech druhů až po klem-pířské prvky. Přitom realizují veškeré tvary i detaily – úžlabí, ná-roží, vikýře, věže, komíny a jiné. Mezi jejich čerstvě dokončenými projekty (2022) se vyjímá rekonstrukce mansardové střechy hono-sného Geschaderova domu, který patří mezi nejvýznamnější památky v Šumperku.

I když je pan Jaroslav v důchodu, pracuje neustále. Ve své dílně štípe šindel, který upravuje, moří a na zahradě suší: „Když

je šindel z dobrého dřeva, štípaný tak, aby se dodržela léta, a správně se ošetřuje, tak vydrží i padesát let.“ Šindel se na latě klade ostrou hranou proti směru převládajícího větru metodou dvojitého krytí. Na přichycení se používají hřebíky šindeláky, které jsou specifické tím, jak jsou dlouhé a tenké, aby se šindel neštípal.

Břidlice, kterou Lakomí objednávají u německého dodavatele, se na latě připevňuje hřebíky měděnými. To, že je kvalitní, se pozná podle toho, že při poklepání kladívkem „zvoní“.

/titulní foto/

Jaroslav Lakomý dočišťuje každý šindel ručně pomocí pořizu. · Foto S. Pracná.

Břidlicová střecha kaple sv. Anny (Bludov) je jedním z mnoha příkladů pokrývačské práce Lakomých. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Na Travách 200

789 91 Štíty

+420 737 974 025

lakomija@seznam.cz

Miluše Hrachovinová

/ užitková keramika a drátování

5

Keramika z dílny Miluše Hrachovinové (* 1968) na první pohled upoutá čistotou tvarů, harmonickou barevností a velmi tenkým střepem. Paní Miluše se s prací na hrnčířském kruhu seznámila již během školních let, když začala navštěvovat dílnu Josefa Lamra st. Její tvorba tak navazuje na dlouhou a bohatou tradici litovelských hrnčířů.

Paní Hrachovinová pracuje výhradně s kameninou, která je ve srovnání s měkkou a pórovitou hrncinou pevnější a odolnější. Zhotovuje z ní především hrnky, džbány, mísy, formy na pečení, nádoby na skladování potravin a další užité nádobky potřebné v domácnosti.

Tvůrčí invenci autorka směřuje zejména k tomu, aby byly její výrobky odolné a praktické pro každodenní využití. Při glazování mimo jiné využívá i přírodní jíly. Na řemeslnou tradici odkazují také detaily, jako například typické vroubkování po obvodu nádob, které se provádí dřevěnou čepelí. Nádoby opatřuje ručně taženými uchy, přičemž právě ucha nádob bývají podpisem každého hrnčíře.

Když se náhodou některý kus keramiky rozbije, paní Miluše ho postaru opraví drátováním, aby mohl sloužit dál. Tuto zručnost předvádí také na řemeslných trzích, a to zejména, když nepřeje počasí či roční období tomu, aby točila na hrnčířském kruhu.

Miluše Hrachovinová je držitelkou certifikátu *Haná – regionální produkt*. Za *Sdružení lidových řemeslníků a výrobců* je členkou *Národní rady pro tradiční lidovou kulturu* jakožto stálého poradního orgánu ministra kultury. Je rovněž členkou *Cechu česko-moravských uměleckých dráteníků* a účastní se akcí, které pořádá sdružení *Lidové remeslá na Slovensku*. V roce 2006 reprezentovala jako jedna ze čtyř vybraných zástupců českou řemeslnou výrobu v Číně.

Její keramiku zakoupíte na řemeslných trzích (např. na Sovinci, v Kostelci nad Černými lesy, v Berouně, v Kunštátě, v Modré či ve Velké nad Veličkou), nebo si ji můžete nechat vyrobit na zakázku. Pro zájemce o řemeslo pořádá ve své dílně individuální kurzy, které lze na základě předchozí domluvy přizpůsobit věkově i tematicky.

/titulní foto/

*Miluše Hrachovinová za hrnčířským kruhem ve své dílně v Litovli.
Foto S. Pracná.*

Tvaroslovím i barevností paní Hrachovinová velice citlivě respektuje litovelskou hrnčířskou tradici. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Šmakalova 291

Litovel 784 01

+420 608 423 739

milusehrachovinova@seznam.cz

www.kameninazlitovle.cz

Josef Sýkora

/ dřevěné hračky a kuchyňské potřeby

6

Josef Sýkora (* 1959) má dřevo doslova v krvi. Jeden děda bednář a stolař, druhý lesník. Pro tatínka pana Sýkory byla práce se dřevem celoživotním koníčkem. V panelákovém bytě řezbářil a také si zde vlastnoručně vyráběl stroje i nářadí. Není divu, že se pan Josef vyučil dřevomodelářem v podniku Sigma Lutín, kde pak též pracoval.

V roce 1992 založil se svojí manželkou Marcelou firmu Dřevos J+M. V rodném domě v Loučanech vybudoval dílnu a paní Marcela se postarala o vznik obchůdku, na který zde narazíte i dnes. Jmenuje se *U Sýkorek* a koupit tady můžete nejen kvalitní dřevěné hračky, bytové dekorace a kuchyňské doplňky, ale také další regionální produkty jako kosmetiku či medovinu.

Josef Sýkora se velmi aktivně zapojuje do regionálních projektů slučujících lidové řemeslníky a výrobce na způsob cechů. Od roku 2012 vede sdružení regionálních řemeslníků pod názvem *Hanácký glétování*. Je rovněž členem občanského sdružení *Letokruchy* se sídlem v Čechách pod Kosířem, jehož cílem je rozvoj tradic a ochrana kulturního bohatství regionu, tedy např. i hanáctiny.

Všechny výrobky se u Sýkorů vyrábí ručně z vyzrálého a dobře vysušeného bukového a javorového dřeva. Pan Josef se stará o technické řešení a paní Marcela o návrhy a finální výtvarné zpracování. „*Inspirací jsou nám mnohdy děti samotné. Stačí kolikrát jen v tichosti pozorovat jejich hry a přitom naslouchat.*“

Mnohdy je nám inspirací i příroda sama a vůbec dění kolem nás."

Většina strojů v dílně je podomácku vyrobena. Třeba pily a soustruh si pan Josef sestavil sám. Sadu dlát a drobného řezbářského náčiní zdědil po tatínkovi. Tyto nástroje jsou staré téměř 40 let a dlouhým používáním jsou notně zkrácené, ale kvalita materiálu je stále prvotřídní. Udržitelnost a soběstačnost dokládá i zpracování odpadu z výroby, především pilin, ze kterých vyrábí brikety a těmi následně topí v dílně.

Mezi nejoblíbenější hračky rodinné firmy patří důmyslně propracované vláčky, lokomotivy a autíčka, které slouží dětem nejen pro zábavu, ale mají také značný didaktický rozměr. Pro mateřské a základní školy vyrábí často na zakázku velkoformátové dekorace a skládačky v jednom. V sortimentu najdete též menší skládačky zvířátek, šněrovací a navlékací hračky pro nejmenší, hlavolamy, pexesa i originální piškvorky.

/titulní foto/

Josef Sýkora se kromě výroby hraček intenzivně věnuje podpoře hanáckých tradic a dialektu. · Foto S. Pracná.

Všechny hračky Sýkorovi navrhují tak, aby se při hře děti co nejvíce bavily i učily. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Obchůdek „U Sýkorek“
Loučany 761
783 44 Náměšť na Hané
+420 776 563 112
info@hrackysykora.cz
www.hrackysykora.cz

Miloslava Vašíčková

/ keramická figurální plastika

7

Miloslava Vašíčková (* 1955) se věnuje drobné figurální plastice modelované z volné ruky. Za celou svoji kariéru vytvořila přes tisíc betlémů, které zachycují její osobní vzpomínky na členy rodiny, osoby blízké i neznámé, situace i místa z bezprostředního okolí. A tak ve výjevech vystupují kromě svaté rodiny venkované krouhající zelí, babky s řepou, děti při hrách, hrady Bouzov a Úsov, kostel v Třeštině nebo domy z Mohelnice.

Paní Miloslavu to táhlo k hlíně od dětství. Na přání tatínka se ale vyučila elektromechaničkou a pracovala v podniku v Mohelnici. K výrobě keramiky se dostala až po mateřské dovolené. Základní dovednosti získala od kamnářského mistra Josefa Lamra st. z Litovle. Tři roky pro něj vyráběla hrnky, než si vydělala dost peněz na elektrickou pec a mohla se vydat svou vlastní cestou.

„To víte, nosíte to v hlavě a pak třeba pracujete čtrnáct dní vkuse. A jindy nic. Dnes mi ale velice chybí můj manžel – byl to můj hnačí motor a dobrý kritik.“ Byl to právě manžel Karel, který jí sestrojil první hrnčířský kruh. Společně s ním postavila na zahradě pec na vypalování zakuřované keramiky. I hlínu k modelování ze začátku těžili a plavili ručně. Po smrti manžela paní Miloslava s živností skončila a dnes je pro ni modelování především koníčkem.

K modelování postav nepoužívá žádné náradí, pouze ruce.

Figurky suší volně na vzduchu v dílně a maluje je podglazurními barvami, které projdou prvním pálením v elektrické peci (přežeh na 800 °C). Po vychladnutí a nanesení finální glazury následuje vlastní výpal při teplotě 1030 až 1080 °C.

Kompozičně se její tvorba člení do několika typů. K největším patří betlémy s volně stojícími figurkami. Betlémy ve skříní jsou seskládány na policích. K menším a kompaktním patří betlémy homolové, věžovité nebo stromové.

Vůbec první betlém zakoupilo ještě minulého režimu muzeum v Šumperku. Od té doby se dostaly její výrobky do sbírek muzeí v Mohelnici i Zábřehu, ale našli byste je i v Norsku, Švýcarsku nebo v Kanadě. Paní Miloslava vyrobila také kuriozity jako pohyblivý skříňový betlém nebo betlém v demižonu, který je zapsán v České knize rekordů.

/titulní foto/

Miloslava Vašíčková ve své tvorbě ráda zdobí místa i lidi, kteří jsou jí blízcí. · Foto S. Pracná.

Ty největší betlémy se skládají z desítek figurek a staveb a dají se různě přeskupovat. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Třeština 81

789 73 Třeština

+420 737 125 513

Hana Kuželová

Perníkářství

Perníkářské řemeslo dovedla Hana Kuželová (* 1974) neustálým pilováním techniky, chuti i vzhledu k dokonalosti. Není divu, že když míjíte její stánek se sněhobíle nazdobenými, tzv. bílými perníky, musíte se zastavit, protože něco takového jen tak neuvidíte.

Paní Hana se pečením perníků živí již téměř třicet let. Zajímavé je, že se k tomuto řemeslu dostala víceméně náhodou. Když na *Mohelnickém dostavníku* v roce 1992 zahlédla stánek s dosti nevydařenými perníky, napadlo ji, že by mohla zkusit upéci vlastní. A udělala dobře. Pečení ji již dříve bavilo, navíc mohla čerpat ze znalosti technického kreslení, které se výborně hodí pro práci s tenkými linkami a geometrickými tvary.

Hledání ideálního receptu bylo zdoluhavé a zahrnovalo průzkum literatury včetně historických pramenů. Nakonec zvítězil recept, podle kterého perníčky upekla už na základní škole. Ten po drobných úpravách používá dodnes. „*Kdysi se na perníky používala ta nejhorší mouka – hůře semletá a spíše žitná, ne pšeničná jako dnes. Důvod byl prostý – perníky nebyly k jídlu, ale na ozdobu a musely hlavně vydržet.*“

Perník je hladký, akorát měkký i pevný a obsahuje pouze nejzákladnější suroviny – hrubou mouku, vejce, cukr, med, tuk, koření, sodu, skořici a kakao. I poleva se obejde bez zvláštních přísad a zlepšovadel. Stačí bílky, moučkový cukr, citronová šťáva a solumyl. Zásadní trik je v tom, že těsto musí být před pečením do-

statečně odpočinuté a poleva musí být co nejhladší, především bez vzduchových bublinek.

Paní Hana si zakládá na osobním kontaktu se zákazníkem. Perníky si můžete nechat vyrobit v Křelově na zakázku nebo koupit na jejím stánku, na který v průběhu roku narazíte nejen na akcích na Hané, ale také na Křivoklátu, Karlštejně, v Plzni, v Českých Budějovicích, v Holašovicích i ve Znojmě. Mezi její zvlášť oblíbené patří Slavnosti královny Elišky a adventní vánoční trhy v Hradci Králové.

Nabídka perníků vždy respektuje roční období, svátky či lokální specifika konkrétní akce. Svůj sortiment také paní Hana neustále rozšiřuje a obměňuje – navrhuje si vlastní tvary formiček a zdokonaluje zdobení. Je hrdá na to, že snad jako jediná perníkářka peče netopýry, žáby a myši. Mezi její nejoblíbenější tvary patří ovšem koníci, které umí doslova na sto způsobů.

/titulní foto/

Hana Kuželová při názorných ukázkách na jarmarcích ochotně sdílí tipy a triky, jak si připravit ideální polevu. · Foto S. Pracná.

Pečení i zdobení perníků dovedla paní Kuželová bezesporu k dokonalosti. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Sadová 171/31
783 36 Křelov–Břuchotín
+420 775 133 753
hankapernikarka@seznam.cz

Alois Slepánek

/ kartáčnictví

9

Alois Slepánek (* 1954) se jako jeden z posledních v České republice věnuje ohroženému řemeslu kartáčnictví. Vždy se maximálně snažil zachovat tradiční výrobní postupy a vysokou kvalitu výrobků. Za tři desetiletí své praxe vyrobil tisíce a tisíce kartáčů.

Kartáčnictví provozoval jeho dědeček, Josef Slepánek z Bukové, který ovšem zemřel dřív, než se jeho vnuk narodil. K tomuto řemeslu se nakonec pan Alois dostal víceméně náhodou až po roce 1989. Strojírenská firma, pro niž pracoval, používala úzké smetáčky z přírodních žíní, které vyráběl František Hajniš z Konice. Po jeho smrti podnik pořídil silonové smetáčky od velkovýrobce, které se však lámaly, jejich štětiny se spékaly, navíc elektrizovaly prach a lepily se na ně nečistoty. A tak pan Alois sehnal dva smetáky s přírodními žíněmi, rozebral je a vyrobil z nich smetáčky menší. Ve firmě se osvědčily a nabídky se začaly hrnout.

Výrobní postupy pan Alois studoval v literatuře, navštívil také Zdeňka Valu st. z Uherského Hradiště, jednoho z posledních rukodělných kartáčníků u nás. Hlavní zkušenosti ale získal metodou pokus omyl. Časem svůj sortiment rozšířil na mnoho druhů kartáčů, štětek a smetáků, a protože u nás tehdy ani dnes prakticky žádný ruční výrobce není, neměl o zakázky nikdy nouzi. Všechny typy výrobků je navíc schopen připravit dle přání zákazníka prakticky v jakémkoliv rozměru.

Kartáče se buď zatahují ručně drátem, nebo zatloukají strojem, přičemž nejčastěji se na jejich výrobu používají koňské a hovězí žíně. Na speciální pekařské kartáče používané na vložení pečiva, tzv. vložovky, se používají žíně vepřové. Dříve měl pan Alois v nabídce také kartáče z čiroku, dováženého ze Slovenska, který je ovšem velmi náročný na uskladnění, a proto od jeho používání upustil.

Během svého působení pan Alois velice aktivně navštěvoval řadu řemeslných akcí, kde kartáčnictví též názorně předváděl. Díky svému nasazení a kvalitě výrobků se stal členem *Sdružení lidových řemeslníků* a výrobců a také držitelem certifikátu kvality *HANÁ regionální produkt*.

/titulní foto/

Alois Slepánek je unikátním příkladem toho, jak lze obnovit již téměř zapomenuté řemeslo. · Foto P. Rozsival.

Na výrobu kartáčů se v dílně používají nejen přírodní žíně (koňské a hovězí), ale také recyklované žíně z PET lahví. · Foto P. Rozsival.

Kontakt:

Brodek u Konice 296

798 46 Brodek u Konice

+420 737 827 782

alois.slepanek@seznam.cz

www.kartacnictvi.cz

Bronislava Millá

/ zhotovování hanáckých
svatebních koláčů

10

Hanácké svatební koláče patří k nejhonosnějším příkladům lidového obřadního pečiva u nás. Když sečtete desítky hodin práce a desítky kilogramů čisté váhy, tak se ani není čemu divit. Paní Bronislava Millá (* 1951) se jejich pečením věnuje více jak třicet let a v současnosti je se svými nástupkyněmi jediná na Hané, kdo je v jejich autentické podobě dokáže zhotovit. Připravuje je především pro svatby členů folklórního souboru Haná Velká Bystřice, ale také pro muzea, obce a další instituce za účelem prezentace.

Svatební koláč býval velmi důležitým prvkem tradiční svatby a nesl si s sebou mnohohrstevnatou symboliku. Byl součástí přechodového rituálu, kdy nevěsta dostala koláč od své kmotry jako vyjádření přání šťastného manželství. Pro symboliku byly zásadní především barvy a tvary. Bílé těsto značilo nevinnost, červené a modré stužky zastupovaly ženský a mužský prvek, zelené ratolesti byly symbolem hojnosti. Výsledná podoba koláče byla navíc podmíněna lokální tradicí a také invencí konkrétních pekařek.

První pokusy o oživení pečení začaly ve Velké Bystřici již v 70. letech, ale k autentické rekonstrukci se paní Millá s kolegyněmi dostala až v polovině 80. let skrze seznámení s paní Ludmilou Spáčilovou z Nákla, která ovládala přípravu tzv. olomoucko-litovelského typu koláče.

Hlavní zásluhy za záchranu tradice přikládá paní Bronislava především Heleně Lisické. Díky jejímu bádání se podařilo zrekon-

struovat podobu koláčů z pěti různých lokalit, které byly představeny v roce 1992 na výstavě v rámci festivalu *Lidový rok* ve Velké Bystřici.

U olomoucko-litovelského typu, který je dnes všeobecně nejznámějším, tvoří základ koláče velký kruhový korpus z nejedlého těsta, do kterého se postupně zapichují tzv. prstky ve tvaru holubiček připevněné na dřevěných hůlkách. Celá kompozice je velmi složitá a vyžaduje značnou zručnost. Vše musí dobře držet a holubičky přitom musí co nejvíce zakrývat dřevěné hůlky. Koláč se nakonec dozdobí dekorací z květin a smažených kuliček a korpus se obváže širokou stuhou. Příprava koláče vysokého 120 cm a těžkého 40 kg, který se skládá z 500 holubiček, trvá přibližně 70 hodin.

Paní Millá zhotovila hanácké svatební koláče nejen pro četná muzea na Moravě, ale také pro Národní muzeum v Praze a v neposlední řadě v roce 2000 upekla a instalovala dva koláče v Paříži na výstavě věnované lidovému obřadnímu pečivu v Evropě.

/titulní foto/

Bronislava Millá používá při pečení svatebních koláčů důmyslnou pomůcku, které říká „pravítko“. · Foto S. Pracná.

Dnes nejznámější typ svatebního koláče z Olomoucka býval kdysi jen jednou z mnoha lokálních variant. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Bří. Mikolášků 635
783 53 Velká Bystřice
+420 739 013 175
brona.milla@seznam.cz

Jan Tomíček

/ tradiční štukatérská výzdoba
štítu domu

11

Jan Tomíček (* 1974) pochází ze Šumperku, a přestože žije v současné době v Brně, díky pevné vazbě na rodný kraj se sem pravidelně vrací. Štukatérství vystudoval na Střední škole uměleckých řemesel v Praze, přičemž v té době měl již předchozí bohaté zkušenosti s výrobou keramiky a s uměleckou tvorbou a motivoval jej také intenzivní zájem o restaurování a památkovou péči.

Za dobu svého působení vytvořil na Šumpersku a Jesenicku deset nových fasád podle místních vzorů a obnovil také fasády na dvou památkově chráněných usedlostech z 19. století. Již zaniklé výzdoby fasád, které zpětně reinterpretuje, opatřuje současným vrocením, přičemž během tvorby se vždy drží tvarosloví, které je pro zdejší oblast charakteristické.

Hornohanácký a jesenický dům se vyznačují tradicí zdobení fasád ve stylu lidového klasicismu a také výskytem tzv. arkádových zápraží. Zdejší štuková výzdoba se vyprofilovala díky přestavbě dřevěné architektury na zděnou. Byla dílem zednických mistrů a spadá do období od 20. let 19. století po konec 19. století. Štít byl od patra nebo přízemí oddělen korunní římsou, vždy překrytou úzkou okapovou stříškou. Uprostřed štítu býval plytký výklenek, původně zdobený obrazy svatých, a po obou jeho stranách byla pravoúhlá okna, která rámovaly profilované šambrány.

Stavby s prvky lidové architektury, s výjimkou památkově chráněných objektů, žel rychle zanikají a zároveň s nimi zaniká také uměleckořemeslná zručnost. V roce 2011 proto Jan Tomíček založil Společnost Isidora Korgera z. s. (název odkazuje na nejznámějšího tvůrce zdejších fasád, který v podhůří Jeseníků působil ve 40. a 50. letech 19. století). Tato společnost iniciuje oživení lidového řemesla v přirozeném prostředí vesnic a za dobu jejího působení se podařilo zrealizovat celou řadu objektů.

Při řemeslné tvorbě v kontextu lidového stavitelství je nutno dodržovat několik zásad. Jednak je to tvarosloví regionu, které můžeme sledovat na dochovaných objektech lidové architektury. Dále je důležité rozumět zpracování materiálu, tedy samotné hmotě a jejím vazbám na dům. Veškeré prvky nacházející se na fasádě přitom musí být vyrobeny na míru a nesmí být nahrazovány prefabrikovanými odlitky, které se v počátcích řemesla nepoužívaly ani v městském prostředí. V neposlední řadě ovšem nelze opomenout ani to, že z práce musí být patrný rukopis tvůrce, ve kterém se projevuje také jistá dávka spontánnosti – důležité součásti lidové tvorby.

/titulní foto/

Jan Tomíček při modelování květinového dekoru devocionální niky. · Foto P. Kašparová

Fasáda domu podle vzorů zednického mistra Isidora Korgera. Bludov. · Foto J. Tomíček.

Kontakt:

Merhautova 988/114

613 00 Brno

+420 724 740 348

jan.tomicek@email.cz / www.facebook.com/isidor.korger

Věra Zdařilová

/ kraslice zdobené slaměnou
intarzií

12

Zdobení kraslic slaměnou intarzií se stalo celoživotním koníčkem paní Věry Zdařilové (* 1939) díky kurzu, který koncem 50. let v Troubkách vedla paní Horáková z Přerova. Během několika večerů se paní Věra naučila základům práce se slámou a od té doby se zdobení kraslic věnuje po večerech a víkendech dodnes, tedy více než šedesát pět let.

Polepování či vykládání slepičích vajec slámou bylo v minulosti nejvíce rozšířeno na západní a jihozápadní části Hané, především na Prostějovsku, Konicku, Vyškovsku a také Boskovicku. Za typicky hanácké se nejčastěji považují kraslice barvené na černo. Ke zdobení se tradičně používala sláma z ovsa a ječmene, která je na rozdíl od žitné a pšeničné slámy měkčí a lépe se zpracovává.

Paní Věra používá při výrobě kraslic převážně slepičí vejce, která nejprve vyfoukne a pak je obarví v lázni na černo, červeně nebo zeleně a nechá je vysušit. Nevyhýbá se ale ani kachním, husím, křepelčím, či dokonce pštrosím vejcím. Slámu si trhá sama krátce před žněmi. Stačí jí snopek, ale vybírat musí velice pečlivě, protože ne každý druh ovsa či ječmene se na práci hodí. Snopek nechává dozrát na vzduchu až do Vánoc. Slámu nikdy barevně neupravuje, naopak ve vzorech nechává vyniknout její přirozenou barevnost.

Po očištění, rozříznutí a vyhlazení slámy si malým nožkem vykrajuje požadované tvary, které na kraslice lepí naředěným lepidlem a s pomocí háčku. Geometrické a také rostlinné vzory si vymýšlí sama, přičemž v posledních letech se inspirovat také motivy z hanáckých výšivek. Vždy musí brát ohled na to, že každé vejce je jiné, takže se při tvorbě nevyhne časté improvizaci.

Každý rok paní Věra nazdobí před Velikonocemi stovky kraslic. Na kraslici z pštrošího vejce jednou použila neuvěřitelných dva a půl tisíce dílků slámy. Její tvorbu byste dnes našli nejen u nás a na Slovensku, ale také v Německu, v zemích Beneluxu, ve Francii, a dokonce také v Kalifornii.

Paní Věra Zdařilová pravidelně předávala své zkušenosti na četných jarmarcích a trzích po celé Moravě. Nejčastěji se účastnila velikonočních dílniček v Čechách pod Kosířem. Případně zájemce a zájemkyně velmi ráda zaučí i nyní. Jen předem upozorňuje, že nejdůležitější ze všeho je především trpělivost, trpělivost a zase trpělivost.

/titulní foto/

Věra Zdařilová zdobí každou kraslici jako originál a dává si záležet na barevné vyváženosti vzorů z přirozeně různě tónované slámy. Foto S. Pracná.

Na správné hanácké kraslici nesmí chybět centrální motiv – kvítečko nebo hvězdička. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Jubilejní 10/441
751 02 Troubky
+420 737 027 652

Marie Vojtková

/ výroba pantléků

13

Pantlák, koruna hanáckých nevěst a družiček, je jednou z nejatraktivnějších a nejdražších součástí obřadního svatebního oděvu. Demonstroval okázalost, důstojnost a majetnost, zároveň byl symbolem počestnosti a věrnosti. Převažující červená barva měla zajišťovat ochranu před škodlivými vlivy a zároveň měla mít blahodárný vliv na plodnost a hojnost. Protože se jednalo o velmi nákladnou oděvní součástku, která se navíc použila jen jednou za život, často bývalo zvykem, že si jej v rámci obce dívky půjčovaly.

Marie Vojtková (* 1955) se výrobě pantléků věnuje více než padesát let. Její učitelkou a mentorkou byla paní Ježová, sousedka z Kojetína, která zhotovovala pantléky již od 30. let 20. století. Paní Ježová se výrobě věnovala jako jedna z mála, měla proto mnoho zakázek, a tak spolu se svojí asistentkou často pracovaly až do noci.

Pantléky v současné době rozlišujeme na dva základní regionální typy – blaňácký (Prostějovsko) a východní (Přerovsko). Liší se výškou, barevností i zdobením. Konstrukčně lze pantlák rozdělit na tři hlavní části, a to na věneček (ze stuh, stříbrné porty nebo z květin), čelenku (bohatě zdobený válec udávající výšku a také obvod celého pantléku) a korunu (završení pantléku, kompozice ze stuh a látkových květin). Charakteristickým znakem jsou především fábory, široké červené pentle splývající na záda, na které se používá až 10 metrů stuh.

Výroba jednoho pantléku zabere přibližně 60 hodin. Na zdobení se používají zrcátka, perličky, flitry, kamínky, korálky, stuhy a látkové květiny. Vše se pečlivě přišívá a připevňuje tak, aby pantlék vydržel opakované nošení i nepřízeň počasí. Celá koruna se může přizpůsobit obvodu hlavy, takže jej může vystřídat více nositelé.

Paní Marie ve své tvorbě dbá na respektování lokálních specifik a zohledňuje také individuální přání zákazníků, což také odpovídá tradici. Kromě klasických pantléků vyrábí i zmenšeniny pro krojované panenky nebo třeba pro hanácká práva. Celkem vyrobila a také opravila více než sto pantléků. Zhotovuje je primárně pro potřeby souborů a příležitostně provádí rekonstrukce pro muzea. Její výrobky ale překročily také hranice republiky a dostaly se do Švédska, Švýcarska i Ameriky.

/titulní foto/

Marie Vojtková s pantlékem, který je typický pro oblast východní a jihovýchodní Hané. · Foto S. Pracná.

Naaranžování a přišití všech zrcátek, perliček, kamínků a flitrů vyžaduje značnou trpělivost a velký cit pro detail. · Foto S. Pracná.

Kontakt:

Hruška 42
798 27 Němčice nad Hanou
+420 605 172 900

